

ROCZNIK TOMISTYCZNY

7 (2018)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2018

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegiarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13

Wokół myśli Étienne'a Gilsona w rocznicę śmierci

Mieczysław Gogacz Gilson i filozofia.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Gilson - voudrait-il deconstruire la metaphysique?.....	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce	119

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Własności istnieniowe bytu w interpretacji tomizmu konsekwentnego.....	131
Michał Zembrzuski Problem <i>mind-body</i> w świetle Tomaszowej koncepcji hylemorfizmu.....	159
Marcin W. Bukala Siódme: „Nie kradnij”. O średniowiecznym odkrywaniu rynku na marginesie książki Paola Prodiego	177
Artur Andrzejuk Problem pojęcia natury w pismach Tomasza z Akwinu	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Filozoficzne podłoże mistyki św. Jana od Krzyża	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Worczyn Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
Cnota trzeźwości: indywidualna czy społeczna?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand.....	271
Jan Pocij	
Konsekwencje metafizyczne ujęć materii i ruchu we współczesnej fizyce.....	287
Tomasz Pawlikowski	
Klasyczne ujęcia problemu prawdy w „post-świecie”	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Naukowe Towarzystwo Tomistyczne	347
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z sympozjum naukowego „Tomizm konsekwentny” – 18 listopada 2017 roku.....	351
Michał Zembrzowski	
Sympozjum Tomistyczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – 28 lutego 2018 roku.....	355
Michał Zembrzowski	
Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży – 7 marca 2018 roku.....	359
Artur Andrzejuk	
Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Małżeństwo i rodzina. Źródła kryzysu i drogi wyjścia” – 7 czerwca 2018 roku.....	365
Magdalena Płotka	
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Filozofia a cywilizacje – w rocznicę śmierci Étienne'a Gilsona i Mieczysława Krąpca” – 8 czerwca 2018 roku ..	371
Natalia Herold	
Kulisy sporu o istotę i istnienie. Recenzja: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
Świat uczuć i świat rozumu. Recenzja: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> , Warszawa 2017.....	385
Bożena Listkowska	
O nieprostych kwestiach w sposób prosty, jasny i precyzyjny. Recenzja: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> , Warszawa 2017.	389
Izabella Andrzejuk	
Podstawy filozofii wychowania. Recenzja: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> , Głogów 2018	397

Polemiki i dyskusje

Nicolas Moscicki

Structure de l'être dans *La Somme contra Gentiles*. Essai de reflexion sur l'article de Professeur Artur Andrzejuk *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik Tomistyczny / Annuaire Thomiste* N° 6 (2017).....405

Nota o autorach..... 421

Table of Contents

Editorial.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13
On Étienne Gilson thought on the anniversary of his death	
Mieczysław Gogacz Gilson and Philosophy.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Did Gilson Intend to Deconstruct the Metaphysics?	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Influence of Étienne Gilson on Philosophy in Poland	119

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Existential Properties in the Interpretation of Consequent Thomism	131
Michał Zembrzuski Mind-body Problem in the Light of Aquinas's Conception of Hylomorphism	159
Marcin W. Bukala „Seventh: You shall not steal” – Notes on the Medieval „Discovering” of the Market in the Margin of Paulo Prodi's Book.....	177
Artur Andrzejuk Problem of the Concept of Nature in Thomas Aquinas's Texts.....	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Philosophical Grounds of Mysticism of St. John of the Cross	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
The Virtue of Sobriety: Individual or Social?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand [Do not go to Thomas, go to von Hildebrand].....	271
Jan Pocij	
The Metaphysical Consequences of the Concepts of Matter and Motion in Contemporary Physics.....	287
Tomasz Pawlikowski	
The Classic Approaches to the Problem of Truth in the „Post-World”	313

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Scientific Thomistic Society	347
Izabella Andrzejuk	
Report on the Conference „Consequent Thomism” – 18th of November 2017	351
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw – 28th of February	355
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference in Łomża – 7th of March 2018.....	359
Artur Andrzejuk	
Report on the conference „Marriage and family. The sources of crisis and ways out” – 7th of June 2018.....	365
Magdalena Płotka	
Report on the International Conference „Philosophy and Civilisation – on the Anniversary of Death of Étienne Gilson and Mieczysław Krąpiec” – 8th of June 2018	371
Natalia Herold	
Behind the Scenes of the Essence and Existence Dispute. Review: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
The World of Emotions and the World of Reason. Review: <i>Justyna Fiołek, Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> [The World of Emotions in Saint Thomas Aquinas], Katowice 2017.....	385
Bożena Listkowska	
On Non Simple Issues in a Simple, Clear and Precise Way. Review: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> [Thomas Aquinas as a Philosopher], Warszawa 2017.....	389
Izabella Andrzejuk	
Basics of the Philosophy of Education. Review: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> [Anthropology of Education - Selected Aporias in the Light of Classical Philosophy], Głogów 2018.....	397

Controversy and Discussions

Nicolas Moscicki

Structure of Being in *Summa contra Gentiles*. An Attempt of Reflection on the Artur
Andrzejuk's Text *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik
Tomistyczny / Thomistic Yearbook* N° 6 (2017) 405

Note about authors..... 421

Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce

Słowa kluczowe: Étienne Gilson, Tomasz z Akwinu, tomizm, Stefan Swieżawski, Mieczysław A. Krąpiec

I. Upowszechnianie myśli Étienne'a Gilsona przez Stefana Swieżawskiego

I.1. Osiągnięcia

Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce zaczął się po drugiej wojnie światowej, a dokładnie od roku 1946. Powodował ten wpływ Stefan Swieżawski swym atrakcyjnym nauczaniem na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim historii filozofii średniowiecznej i filozofii bytu. Opierał się w wykładach na wersjach tych dyscyplin, wypracowanych przez Gilsona. Rozwijał i doskonalił te wersje swymi badaniami tekstów i problemów. Podziwiali to bezpośredni słuchacze jego wykładów. Widzieli w nich prezentację najnowszych, precyzyjnych

repcji filozofii średniowiecznej i filozofii bytu. Uważali, że podejmując wyjaśnienia Swieżawskiego, a przez niego myśl Gilsona, stają, jak to określił Bernard z Chartres, na ramionach olbrzymów i pełniej ogarniają problemy historii filozofii średniowiecznej i filozofii bytu.

Profesor Swieżawski z czasem opublikował wyznanie, że uznał w swym „nauczaniu uniwersyteckim od samego początku (...) za (...) przewodnika Gilsona jako historyka filozofii średniowiecznej i patrystycznej”¹. Dopowiedział

Prof. zw. dr hab. Mieczysław Gogacz, emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej).

Pierwodruk: M. Gogacz, *Wpływ Gilsona na filozofię w Polsce*, „Studia Philosophiae Christianae” 29 (1993) 1, s. 21-30.

¹ S. Swieżawski, *Opoka mądrości*, „Znak” 9 (1979), s. 229-230.

też, że w nauczaniu historii filozofii średniowiecznej i filozofii bytu będzie korzystał z dzieł Gilsona i rozwijał jego osiągnięcia².

Wpływ Gilsona na filozofię w Polsce przejawia się w trzech wyraźnych skutkach:

a) Ukształtował się pełniejszy i prawdziwszy obraz średniowiecza, a głównie historii filozofii średniowiecznej. Przed okresem oddziaływań myśli Gilsona ten obraz wyznaczały w Polsce prace Konstantego Michalskiego, Aleksandra Birkenmajera, a także Martina Grabmana. Był to obraz zawężony do tematu odkrywania tekstów i informowania o ich zawartości. Dopiero Gilson w pełni ukazał filozoficzną treść tekstów średniowiecznych.

b) Gilson ukazał zarazem nową, zaskakującą, różną od metafizyki Arystotelesa i przekonującą wersję filozofii bytu, odczytanej w tekstach św. Tomasza z Akwinu. Także w Polsce utożsamiano metafizykę św. Tomasza z metafizyką Arystotelesa. Przyjmowano też teorię, że św. Tomasz dokonał kompilacji wszystkich w historii filozofii najdonioślejszych twierdzeń. Uważano św. Tomasza za „genialnego syntetyka” i uznawano tworzenie syntez za sposób pracy filozofa. Dziś wiemy, że synteza jest sposobem tworzenia światopoglądu i że tworzenie syntez zaproponował kulturowo Immanuel Kant.

Nikogo nie raziły w podręcznikach metafizyki kompilacje myśli św. Tomasza z poglądami św. Augustyna, Jana Dunsza Szkota, Descartesa, Christiana Wolffa. Obowiązywał wykład metafizyki według szkotyżujących ujęć Jana od św. Tomasza, Josepha Gredta, Charlesa Boyera.

Dopiero Gilson uwolnił wykład filozofii bytu w wersji św. Tomasza od niespójnych z tym wykładem twierdzeń innych filozofów. Odróżnił metafizykę św. Tomasza od metafizyki Arystotelesa i uwybraźnił za św. Tomaszem rolę istnienia w strukturze bytu. Odróżnił esencjalistyczne ujęcie bytu od ujęcia egzystencjalnego, dalekiego od propozycji nowożytnego i współczesnego egzystencjalizmu. Jego ujęcie bytu, nazywane tomizmem egzystencjalnym, stało się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim dominującą odmianą tomizmu.

Z czasem dzięki nauczaniu i publikacjom Swieżawskiego, a z kolei dzięki pracom Mieczysława A. Krąpca, który według profesora Swieżawskiego „znakomicie zrozumiał wkład É. Gilsona w rozwój metafizyki”³, tomizm egzystencjalny stał się w Polsce głośną orientacją filozoficzną, dystansującą tradycyjny tomizm werbalny, tomizm lowański wiążący tezy metafizyki z tezami nauk szczegółowych, marksizm upowszechniany i obowiązujący na uniwersytetach oraz fenomenologię, którą uważano za pełniejszą niż tomizm filozofię, gdyż do-

² „W ciągu pierwszych lat pracy dydaktycznej po roku 1945 przekonałem się, że chcąc uczciwie i sensownie nauczać historii filozofii średniowiecznej nie mogę uczynić nic lepszego, jak oprzeć się przede wszystkim na dziele dokonanym przez Gilsona; zarówno w historii filozofii bytu należy kontynuować i rozwijać osiągnięcia, do których on doszedł i trzymać się wyznaczonej przez niego linii”. S. Swieżawski, *W nowej rzeczywistości*, Lublin 1991, s. 241.

³ S. Swieżawski, *Opoka mądrości*, s. 930.

tyczącą możliwości, ogarniającej jako swój fragment teorię realnych bytów. Gilson uwyraźnił bytową odrębność jednostkowych bytów, a możliwość jako sferę wyłącznie pojęć.

c) Profesor Swieżawski upowszechnił wypracowaną przez Gilsona koncepcję historii filozofii jako badania dziejów problemów filozoficznych, formułowanych w tekstach i głoszonych przez szkoły lub nurty filozoficzne. Upowszechnił

koncepcję historii filozofii jako wciąż żywego reagowania na problemy, ważne dla kultury i człowieka. Ta koncepcja dystansowała ujęcie historii filozofii jako wyłącznie filologicznej analizy tekstu lub jako wyłącznie rejestracji przebrzmiałych poglądów. Dziś jednak znowu stosuje się w Polsce raczej tę filologiczną i pozytywistyczną koncepcję historii filozofii.

1.2. Dzieje kontaktów jako uzasadnienie akceptacji myśli Gilsona

Profesor Swieżawski spotkał się pierwszy raz z Gilsonem w Paryżu słuchając jego wykładów w Collège de France w roku akad. 1929/1930. Miał za sobą lekturę jego książki pt. *La philosophie au moyen âge*, lekturę prac mediewistycznych Konstantego Michalskiego oraz uzgodniony z Kazimierzem Ajdukiewiczem we Lwowie temat rozprawy doktorskiej o pojęciu intencji w filozofii scholastycznej. Zarazem na Uniwersytecie Lwowskim pojawiły się tendencje dopuszczające zainteresowanie średniowieczem i przełamujące wyłączność orientacji kartezjańskiej, a głównie pokantowskiej, dominującej w szkole lwowsko-warszawskiej. Kazimierz Twardowski jako uczeń Franza Brentany odnosił się z szacunkiem do myśli średniowiecznej, „której jednak w rzeczywistości nie znano i jej prawie zupełnie nie studiowano”⁴.

Następne spotkanie miało miejsce w roku akad. 1933/1934. Było związane z przygotowaniem przez Swieżawskiego jego rozprawy habilitacyjnej.

Kontaktując się bezpośrednio z Gilsonem w sprawach swych rozpraw (dyplomowych, doktorskiej i habilitacyjnej), oraz nawiązując z nim coraz mocniejsze więzy przyjaźni, Swieżawski nabywa przekonania o głębokim realizmie i mądrości Gilsona. Uważa też, że Gilson „wprowadził raz na zawsze dorobek filozoficzny i teologiczny wieków średnich do (...) myśli europejskiej. Przeprowadził nie tylko fundamentalną rehabilitację tego dorobku, ale wykazał też niezbicie jego trwałość i klasyczny walor, a także jego obecność w filozofii nowożytnej”⁵.

Czytając kolejne publikacje Gilsona, Swieżawski uświadomił sobie, że Gilson stawał się jego „właściwym mistrzem”. Swieżawski kierował się proponowanym przez Gilsona pojęciem bytu, jego teorią stosunku filozofii do teologii i wiary, tezą o nieostrych granicach między okresami dziejów i filozofii.

Wszystkie te powody sprawiły, że podczas naukowej i kulturalnej izolacji Polski od Zachodu w okresie stalinow-

⁴ *Tamże*, s. 923.

⁵ *Tamże*, s. 926.

skim Swieżawski postanowił w roku 1955 nawiązać kontakt z Gilsonem i przedstawić mu streszczenia prac, przygotowanych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z zakresu historii filozofii średniowiecznej i filozofii bytu. Chodziło o podtrzymanie w świadomości studentów atakowanego przez marksizm przekonania, że kierunek studiów i badań na KUL jest naukowo poprawny. Pomysł zaakceptował Adam Schaff, dyrektor Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR, a całą inicjatywę wsparło materialnie Wydawnictwo „Pallottinum”. Streszczenia rozpraw w języku polskim i francuskim były gotowe w lutym 1956⁶. W drugiej połowie lipca 1956 nastąpiło spotkanie z Gilsonem w Poitiers i tygodniowe rozmowy na temat uprawiania w Polsce historii filozofii średniowiecznej i filozofii bytu.

Profesor Swieżawski podał po powrocie do Polski, że według Gilsona słuszne było skoncentrowanie uwagi na studium treści tekstów średniowiecznych, że należy podjąć badania nad polską filozofią średniowieczną i że podobnie należy podjąć badania nad filozofią europejską XV wieku⁷. Swieżawski spowodował zorganizowanie w Polskiej

Akademii Nauk badań nad rękopisami średniowiecznymi w Polsce, a sam opracował i wydał w 8 tomach *Dzieje filozofii europejskiej w XV wieku*.

Ostatnie, przypadkowe i krótkie spotkanie Swieżawskiego z Gilsonem, odbyło się w katedrze św. Piotra w Rzymie w czasie przerwy podczas „jednego z wielkich publicznych posiedzeń” Soboru Watykańskiego II.

W okresie trwania soboru Swieżawski, audytor tego soboru, razem z Jerzym Kalinowskim napisał i ogłosił książkę pt. *La philosophie à l'heure du Concile*. Autorzy zadedykowali książkę Gilsonowi i Jacquesowi Maritainowi. Gilson i Maritain zareagowali na książkę listami do autorów. Informując o tych listach Swieżawski napisał, że są to listy „od tych dwóch nieodżałowanych święteł, którym Kościół współczesny i cała ludzkość tak wiele zawdzięczają”⁸.

W liście Gilsona znajdujemy zdanie, że „to, co S[wieżawski] mówi na temat tego, co znaczy być tomistą, wydaje mi się doskonałe”⁹.

Tomizm Gilsona i tomizm Swieżawskiego są więc zbieżne. Swieżawski wyznaje jednak i potwierdza, że „za swego mistrza i przewodnika naukowo-

⁶ Por. polskie wydanie streszczeń: *Streszczenia rozpraw doktorskich, magisterskich i seminaryjnych*, pisanych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim pod kierunkiem prof. dra Stefana Swieżawskiego (historia filozofii) i prof. dra Alberta Krąpca OP (metafizyka), Poznań 1956.

⁷ „Na podstawie przesłanego (...) tomu streszczeń (...) Gilson upewnił mnie, że w naszym nauczaniu i studiowaniu historii filozofii kroczymy dobrą drogą. Podkreślił (...), że wielkim plusem naszych prac dokonanych w okresie stalinowskim była konieczność skoncentrowania się na studium badanych tekstów (...) Za bardzo ważne uważał zaproszenie nas do zorganizowania prac badawczych nad polską filozofią średniowieczną, twierdząc, że powinniśmy ponadto wziąć w nasze ręce inicjatywę studiów nad filozofią europejską XV wieku, prowadząc dalej to dzieło, którego inicjatorem dla wieku XIV był ks. Konstanty Michalski”. S. Swieżawski, *W nowej rzeczywistości*, s. 260. Por. S. Swieżawski, *Opoka mądrości*, s. 933-934.

⁸ *Tamże*, s. 937.

⁹ *Tamże*, s. 938.

dydaktycznego, szczególnie w zakresie orientacji filozoficznej i zakresie mediewistyki¹⁰, uważa Gilsona.

Osobiste kontakty profesora Swieżawskiego z Gilsonem wyjaśniają i uzasadniają upowszechnianie w Polsce przez Swieżawskiego myśli Gilsona.

2. Upowszechnianie myśli Gilsona przez zareagowanie na przekłady jego dzieł

2.1. Uwagi o roli przekładów

Pierwszym tekstem Gilsona, opublikowanym w Polsce w roku 1948, był przekład jego mowy, wygłoszonej w Akademii Francuskiej, pt. *Ulubionym tworem Bożym jest rozum*. Tekst przejmująco uwyrażniał niepowtarzalność i bytowo odrębność człowieka, a zarazem wyróżniającą człowieka rozumność. Tekst jakby kwestionował marksistowskie utożsamienie człowieka ze społeczeństwem i przypisanie klasie robotniczej oraz jej partii monopolu na rozpoznawanie prawdy. Zarazem pośrednio kwestionował wszystkie odmiany idealizmu, głównie idealizmu Hegla, tak blisko spokrewnionego z marksizmem. Z czasem ukazywały się inne artykuły lub fragmenty książek Gilsona.

Pierwszą książką Gilsona, opublikowaną w Polsce w roku 1953, był przekład

tekstu pt. *Wprowadzenie do nauki świętego Augustyna*. Był to tekst, który ukazywał wielką myśl tego filozofa i teologa, a zarazem sposób przedstawiania dawno sformułowanych poglądów jako czegoś czytelnego, do końca zrozumiałego i dziś aktualnego. Z czasem ukazały się przekłady prawie wszystkich książek Gilsona.

Przekłady artykułów i książek Gilsona uczyły czytelników rozumienia średniowiecza, filozofii bytu i teologii, filozoficznej i teologicznej prawdy o Bogu, zarazem prawdy o człowieku jako samodzielnej substancji i osobie. Chroniły przed monizmem i idealizmem, pomagały w dystansowaniu marksizmu i heglizmu.

2.2. Zareagowania zwolenników filozofii bytu

Najszybszą informacją o zareagowaniach na myśl Gilsona były recenzje. Opublikowano ich, według wykazów bibliograficznych, od roku 1946 do 1992 ponad 50. Ponad połowę tych recenzji stanowią zareagowania pozytywne. Są one pre-

zentacją głównych akcentów myśli Gilsona. Z tytułów recenzji wynika, że zareagowano na temat związku filozofii z teologią, natury i łaski, filozofii chrześcijańskiej i humanizmu, rozumienia bytu, realizmu, filozoficznego poznania

¹⁰ S. Swieżawski, *W nowej rzeczywistości*, s. 257.

Boga. Recenzje ujawniają, że podejmowano najpilniejsze zagadnienia, atakowane przez zwolenników marksizmu i heglizmu, z czasem heideggeryzmu.

Wpływ Gilsona na filozofię w Polsce polegał w tym wypadku na dostarczeniu poważnej argumentacji w chronieniu filozofii bytu i teologii.

Mysł Gilsona była też tematem szerszych opracowań. Wykazy bibliograficzne notują ponad 40 artykułów i rozpraw, w tym książkę o jego poglądach estetycznych. Te wykazy nie obejmują wzmianek i rozdziałów o poglądach Gilsona, zamieszczonych w książkach filo-

zoficznych. Dzięki upowszechnianiu jego myśli przez Swieżawskiego i w ogóle tomizmu egzystencjalnego głównie przez Krapca, ponadto dzięki przekładom, poglądy Gilsona były rozważane w wielu publikacjach filozoficznych. Były akceptowane lub negowane. Można wskazać na ponad 20 ujęć akceptujących. Dotyczyły one miejsca myśli Gilsona w kulturze i chrześcijaństwie, jego wersji tomizmu, teorii sztuki i estetyki, koncepcji historii filozofii, koncepcji poznania, w tym poznania istnienia, teorii człowieka.

2.3. Zareagowania przeciwników filozofii bytu

Szeroko i często pisali o Gilsonie zwolennicy marksizmu. Ich stanowisko niech zilustruje cytat: „Wszelkie koncepcje filozoficzne, w tym również chrześcijańską metafizykę Gilsona, staramy się zrozumieć jako określony sposób artykulacji stanów świadomości pewnych grup ludzkich. Skłonni jesteśmy przypuszczać, że neotomizm Gilsona stanowi swoistą wykładnię poglądów umiarkowanie konserwatywnych środowisk katolickich (...) Postawa Gilsona zrodziła się i uzyskała pewną popularność jako wyraz lęku tych środowisk wobec (...) nauki i poprzez stworzenie wyraźnej linii demarkacyjnej pomiędzy nauką i metafizyką chrześcijańską (...) Czy można w naszych czasach aprobować filozofię, która programowo odseparowuje się od nauki?”¹¹.

Marksieści lub zwolennicy marksizmu myślą tu o naukach szczegółowych. Uważają, że uczeni badają wyłącznie przyczyny fizykalne. Natomiast Gilson jako metafizyk nie boi się „paralogizmów, bezzasadnych twierdzeń i przeskoków myślowych (...) gwoli przeforsowania tezy o istnieniu bytu koniecznego, jakim ma być Bóg (...) Odrzucimy (...) całą tę konstrukcję jako poznawczo bezpłodną, a ponadto ograniczającą swobodę poznania naukowego (...) Szukać będziemy (...) sposobów poznania świata metodami wypracowanymi przez nauki szczegółowe”¹².

Przeciwstawiono myśli Gilsona przyjmowany przez marksistów program politywizmu. Odrzucano więc nie tylko całą jego metafizykę, lecz także jego teorię człowieka, głosząc, że przyjmowane

¹¹ T. Płużański, *Tomizm - filozofia współczesna?*, „Studia Filozoficzne” 9 (1976), s. 17.

¹² T. Płużański, *Tomizm - filozofia współczesna?*, s. 17

w tomizmie uzależnienie istnienia człowieka od Boga wyklucza samodzielność ludzkiego poznania¹³. Jedną z recenzji książki É. Gilsona pt. *Filozof i teologia*, nosi znamienity tytuł *Autoportret faryzeusza*¹⁴.

Kwestionowanie myśli Gilsona było też zawarte w totalnym negowaniu to-

mizmu egzystencjalnego¹⁵. Na miejsce tomizmu wprowadzono powoli heglizm i heideggeryzm. Te orientacje aktualnie zwyciężają w Polsce i otwierają na forsonnie upowszechnianą, złowrogą ideologię New Age.

3. Doskonalenie metafizyki Gilsona jako aktualna postać skutków jego wpływu

Mimo walki w Polsce z tomizmem, a tym samym z realizmem teoriopoznawczym i pluralistyczną metafizyką, tomizm jest uprawiany przez niektórych filozofów polskich. Został wyniszczony na uniwersytetach państwowych, także w wielu seminariach duchownych i w wielu intelektualnych środowiskach katolickich. Ma jednak swych przedstawicieli na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej) w Warszawie i na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz na niektórych wydziałach filozoficznych lub teologicznych (Kraków, Toruń, Wrocław). Są też zapewne tomiści wśród nie występujących publicznie czytelników książek Gilsona. Ten uprawiany i studiowany tomizm ma w Polsce postać tomizmu egzystencjalnego, sformułowanego przez Gilsona. Mniej znany jest

tomizm Maritaina. Tomizm w wersji Gilsona upowszechnił w Polsce Świeżawski i Krąpiec. Kontynuują ten tomizm niektórzy ich uczniowie, korzystają zarazem wprost z dużej ilości przekładów dzieł Gilsona.

Stan wiedzy o myśli Gilsona w Polsce można ująć następująco¹⁶.

Étienne Gilson jako historyk filozofii jest najdocieklewszym, spośród znanych w Polsce historyków filozofii, autorem ukazującym tak szeroko i wnikliwie dzieje samych problemów filozoficznych, a nie tylko dzieje tekstów, filozofów i szkół. Jest twórcą poglądu, że właściwą historią filozofii są właśnie dzieje problemów filozoficznych. Ich ukazanie wymaga, aby historyk filozofii był głównie filozofem, a nie tylko filologiem i historykiem. Dzieje więc tekstów, które omawia filolog, i dzieje szkół,

¹³ T. Płużański, *Metafizyka i człowiek*, „Człowiek i Światopogląd” 9 (1975), s. 74.

¹⁴ A. Kijowski, *Autoportret faryzeusza*, „Twórczość” 11 (1960), s. 168-171.

¹⁵ Z pozycji marksizmu, a z kolei z pozycji neopozytywizmu i heglizującego religioznawstwa negował tomizm L. Kołakowski. Z pozycji egzystencjalizmu Heideggera, a następnie z pozycji myśli Hegla walczył z tomizmem ks. J. Tischner. Obydwaj walczyli zarazem z realizmem w obronie monizmu i idealizmu.

¹⁶ Por. M. Gogacz, *Gilson i filozofia*, „Studia Philosophiae Christianae” 16 (1980) 2, s. 134-144 (przedruk w tym numerze Rocznika Tomistycznego)

które omawia historyk, nie stanowią właściwej historii filozofii. Są wobec niej pomocnicze.

Étienne Gilson jako historyk filozofii średniowiecznej ukazał różnorodność i bogactwo stanowiących filozofię średniowieczną problemów i poglądów jako wersji problemów, głoszonych przez ogromną ilość autorów, szkół, środowisk intelektualnych i instytucji naukowych. Wykazał, że filozofia średniowieczna jest bezpośrednim źródłem nowożytności, że średniowiecze wypełniło filozoficzny dorobek Grecji i Rzymu refleksją teologiczną, że średniowieczna teologia i wiara spowodowały rozwój filozofii w kierunku ukształtowania się w niej metafizyki istnienia.

Étienne Gilson na nowo przemyślał, odczytaną w tekstach św. Tomasza z Akwinu, metafizykę bytu jako istnie-

jącego. Ta metafizyka jest dziś w Polsce tomizmem egzystencjalnym. Podziela się stanowiący ją pogląd, że podstawą metafizyki jest *esse*, że teoria istnienia stanowi doprecyzowanie metafizyki oraz drogę do realności bytów i do realności Boga.

Étienne Gilson jako metafizyk wprowadził do filozofii XX wieku tę wspaniałą metafizykę realnie istniejącego bytu i razem z J. Maritainem stał się współtwórcą egzystencjalnej wersji tomizmu. Zakwestionował idealizm teoriopoznawczy. Wybronił teoriopoznawczy realizm. Swą myślą powodował przemianę przekonań filozoficznych i zarazem potrzebę doskonalenia jego metafizyki.

Ten etap doskonalenia metafizyki stanowi teraz postać wpływu Gilsona na filozofię w Polsce.

The Influence of Étienne Gilson on Philosophy in Poland

Keywords: Étienne Gilson, Thomas Aquinas, Thomism, Stefan Swieżawski, Mieczysław A. Krąpiec

After the Second World War, Stefan Swieżawski gave his lectures on the history of medieval philosophy and metaphysics at the Catholic University of Lublin. The lectures were based on the approaches and methodologies of Étienne Gilson. In this way, Gilson's thought came in Polish culture. The influence of Gilson's thought on Polish philosophers had three tangible effects. First of all, positive knowledge about the Middle Ages as such and in particular the medieval philosophy was more able to penetrate the insightful minds. Secondly, a completely new, different from Aristotelian definition of metaphysics was adopted. The definition was developed by Gilson who based on the texts of Thomas Aquinas. Finally, thirdly, Gilson's theory of history was creatively developed in Poland philosophy, as a study of the philosophical problems that ancient authors took and which have been elaborated in ancient texts. Pedagogical

activity of Swieżawski and Mieczysław A. Krąpiec, who in the creative way took over Gilson's thought, caused that existential Thomism has become one of the most known philosophical trends in Poland. At the end of the Stalinist night in Poland, Swieżawski managed to send to Gilson a series of philosophical works done at the Catholic University in Lublin; the texts concerned the history of medieval philosophy and metaphysics. In a response, Gilson encouraged him to step up his efforts to initiate research on the history of Polish medieval philosophy and philosophy of the fifteenth century in Europe. With time, a number of translations of Gilson's books appeared in Poland. Until today they influence their readers. Today, in 21st century, Gilsonian works are used by the next - after the Swieżawski's and Krąpiec's students - Polish generation of Thomists.

Bibliografia

1. Swieżawski S., *Opoka mądrości*, „Znak” 9 (1979).
2. Swieżawski S., *W nowej rzeczywistości*, Lublin 1991.
3. Gogacz M. (red.), *Streszczenia rozpraw doktorskich, magisterskich i seminaryjnych*, pisanych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim pod kierunkiem prof. dra Stefana Swieżawskiego (historia filozofii) i prof. dra Alberta Krąpca OP (metafizyka), Poznań 1956.
4. Płużański T., *Tomizm - filozofia współczesna?*, „Studia Filozoficzne” 9 (1976).
5. Płużański T., *Metafizyka i człowiek*, „Człowiek i Światopogląd” 9 (1975).
6. Kijowski A., *Autoportret faryzeusza*, „Twórczość” 11 (1960).
7. Gogacz M., *Gilson i filozofia*, „Studia Philosophiae Christianae” 16 (1980) 2, s. 134-144 (przedruk w tym numerze Rocznika Tomistycznego).

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych, a także na studiach podyplomowych Wydziału Studiów nad Rodziną UKSW. Wielokrotnie wygłaszała wykłady i referaty w Wielkiej Brytanii na zaproszenie PUNO (Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie), IPAK (Instytutu Polskiego Akcji Katolickiej), PON UJ (Polskiego Ośrodka Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Londynie) oraz parafii polskich. Jest autorką ponad dwudziestu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej. Zajmuje się historią etyki i teologii moralnej w Średniowieczu, zwłaszcza etyki gospodarczej, a także historią prawa kanonicznego i edukacji. W latach 2005-2007 prowadził badania jako stypendysta Uniwersytetu Bolońskiego, pod opieką Profesora Ovidiego Capitaniego. Jest wydawcą tekstów z filozofii i teologii polskiej XIV i XV wieku i uczestnikiem projektu «Corpus Philosophorum Polonorum». Do nowszych publikacji tego autora należą m.in.: reedycja i polski przekład traktatów etyczno-ekonomicznych Mateusza z Krakowa (Kęty, 2011) oraz monografia *Risk and Medieval «Negotium»...* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie

kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. M. W. Bukala jest też współautorem podręcznika *Biznes, etyka, odpowiedzialność* (Warszawa, 2012).

Raymond Leo Kardynał Burke – dr prawa kanonicznego. Był arcybiskupem St. Louis, prefektem Trybunału Sygnatury Apostolskiej oraz członkiem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. W 2014 r. podpisał (wraz z trzema innymi kardynałami) *Dubia (Wątpliwości)* wobec adhortacji posynodalnej *Amoris Laetitia*, po czym został usunięty z funkcji prefekta Trybunału Sygnatury, a mianowany patronem Suwerennego Zakonu Maltańskiego (funkcja czysto formalna i w znacznym stopniu honorowa). Pomimo tego Kard. Burke nieustępliwie broni tradycyjnej doktryny katolickiej o nierozzerwalności małżeństwa, którą – jego zdaniem – wspomniana adhortacja zdaje się podważać.

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936)*.

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Curtis Hancock – jest emerytowanym profesorem filozofii. Sprawował funkcję prezesa American Maritain Association, jest współzałożycielem Gilson Society. Opublikował siedem książek, w tym *Recovering a Catholic Philosophy of Elementary Education* (Mount Pocono, Pennsylvania: Newman

House Press, 2005). Publikował również liczne artykuły i recenzje. Był aktywny w Ameryce i Europie, pisząc i wygłaszając wykłady na temat przywództwa, filozofii politycznej, etyki i filozofii religii.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: „Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów”, „Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów” i „Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6635-5934>

Mikołaj Mościcki – dr, absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej na Akademii Teologii Katolickiej; (1976-78) stypendysta fundacji „Pax Christi” w Wiedniu; (1978-1980) stypendysta Rządu Francuskiego w Strasbourgu (1980) Uzyskał doktorat uniwersytecki z filozofii. Mieszka we Francji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3999-1406>

Tomasz Pawlikowski – dr hab. , prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, absolwent ATK, doktor UW. Autor czterech książek o tematyce filozoficznej. Ostatnią była monografia *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo (Lublin 2013). Ponadto autor jednej książki historycznej, kilkudziesięciu artykułów naukowych, 127 haseł w „Powszechnej Encyklopedii Filozofii” i 32 w „Encyklopedii Filozofii Polskiej”, a także ponad 20 pomniejszych publikacji (hasła w „Encyklopedii

Katolickiej”, „Wielkiej Encyklopedii PWN”, recenzje).

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pocięj – inż., magister teologii. Napisał rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5698-6401>

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także

aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Krzysztof Andrzej Wojcieszek – dr hab., prof. Pedagogium Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie, gdzie kieruje Zakładem Profilaktyki Społecznej, Resocjalizacji i Pracy Socjalnej. Biolog molekularny, filozof (etyk), pedagog. Specjalizuje się w profilaktyce problemów alkoholowych, a filozoficznie w teorii rodzicielstwa, dydaktyce filozofii i analizie procesu rozpaczy. Członek konsultor Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych przy Konferencji Episkopatu Polski. Twórca wielu uznanych programów profilaktycznych („Noe”, „Debata”, „Korekta”, „Smak życia czyli debata o dopalaczach”, „ARS czyli jak dbać o miłość”). Autor licznych publikacji, zarówno filozoficznych, jak i zwłaszcza pedagogicznych. Ekspert wielu instytucji i zrzeszeń.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-8000>

Michał Zembruski – dr, adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował monografię: Tomasz z Akwinu. *Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

